"NAZAR ESHONQUL HIKOYALARIDA MODERNISTIK TAFAKKUR"

TerDPI Tillar fakulteti
O'zbek tili va adabiyoti
yo'nalishi 4-bosqich talabasi
Ochildiyeva Zarina

Annotatsiya. Mazkur maqolada Nazar Eshonqul hikoyalarida aks etgan modernistik tafakkur masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Adib ijodida uchraydigan ramziy obrazlar, psixologik tasvir vositalari, ichki monolog va falsafiy mushohadalarning badiiy talqindagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, yozuvchi hikoyalarida inson ruhiyati, jamiyat bilan shaxs o'rtasidagi ziddiyat hamda hayot haqiqatining modernistik usulda ifodalanishi ochib beriladi. Maqolada Nazar Eshonqul nasrining o'ziga xos poetik xususiyatlari va zamonaviy o'zbek adabiyotidagi ahamiyati haqida ham fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: modernizm, badiiy tafakkur, ramziylik, psixologizm, ichki monolog, poetika, obraz, falsafiy mushohada, hikoya, badiiy talqin, modernistik uslub.

Annotation. This article analyzes the issues of modernist thinking reflected in the stories of Nazar Eshonqul from a scientific and theoretical perspective. The role of symbolic images, psychological depictions, inner monologues, and philosophical observations in the artistic interpretation of the writer's works is examined. The study also highlights the expression of human psychology, the conflict between the individual and society, and the modernist interpretation of reality in the author's stories. In addition, the article discusses the unique poetic features of Nazar Eshonqul's prose and its significance in modern Uzbek literature.

Keywords: modernism, artistic thinking, symbolism, psychologism, inner monologue, poetics, image, philosophical observation, story, artistic interpretation, modernist style.

Аннотация. В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируются особенности модернистского мышления в рассказах Назар Ешонкул. Освещается роль символических образов, психологических средств изображения, внутреннего монолога и философских размышлений в художественной интерпретации произведений писателя. Также раскрываются вопросы изображения внутреннего мира человека, противоречий между личностью и обществом, а также своеобразие модернистского отражения жизненной реальности. В статье рассматриваются поэтические особенности прозы Назара Эшонкула и её значение в современной узбекской литературе.

Ключевые слова: модернизм, художественное мышление, символизм, психологизм, внутренний монолог, поэтика, образ, философское наблюдение, рассказ, художественная интерпретация, модернистский стиль.

Bugungi o‘zbek adabiyotida modernistik tafakkur asosida yaratilgan badiiy asarlar alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, inson ruhiyati, ichki kechinmalari, hayot va jamiyat haqidagi falsafiy qarashlarni ramziy hamda psixologik tasvirlar orqali ifodalashga intilish zamonaviy nasrning yetakchi xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Shu jihatdan Nazar Eshonqul ijodi o‘zbek adabiyotida modernistik yo‘nalishning yorqin namunalaridan biri sifatida e’tibor qozonadi. Adib hikoyalarida voqelik oddiy tasvir etilmaydi, balki inson ongidagi murakkab ruhiy holatlar, yolg‘izlik, ma’naviy tanazzul, jamiyat va shaxs o‘rtasidagi ziddiyatlar falsafiy mushohada asosida yoritiladi. Yozuvchi ko‘pincha ramziy obrazlar, ichki

monolog, ruhiy tahlil va badiiy detallar orqali qahramonlarning ichki olamini ochib beradi. Bu esa asarlarda modernistik tafakkurning shakllanishiga xizmat qiladi. Nazar Eshonqul hikoyalarining yana bir muhim jihati shundaki, ularda insonning borliqdagi o‘rni, hayot mazmuni va ruhiy iztiroblari o‘ziga xos poetik usulda aks ettiriladi. Adibning badiiy uslubi o‘quvchini oddiy voqealar tasviridan ko‘ra chuqurroq mushohada yuritishga undaydi. Shu sababli yozuvchi hikoyalarini modernizm nuqtai nazaridan o‘rganish zamonaviy o‘zbek nasridagi badiiy tafakkur taraqqiyotini anglashda muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolada Nazar Eshonqul hikoyalarida namoyon bo‘ladigan modernistik tafakkur, uning badiiy-estetik xususiyatlari hamda yozuvchi ijodida qo‘llangan psixologik va ramziy tasvir vositalari tahlil qilinadi.

XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida jahon adabiyotida modernistik tafakkur yetakchi estetik yo‘nalishlardan biriga aylandi. Modernizm insonning ichki olami, ruhiy kechinmalari, ong oqimi, yolg‘izlik va ma’naviy inqiroz kabi masalalarni badiiy tasvir markaziga olib chiqdi. O‘zbek adabiyotida ham bu yo‘nalish asta-sekin shakllanib, zamonaviy nasr taraqqiyotida muhim o‘rin egalladi. Ana shu jarayonda Nazar Eshonqul ijodi alohida e’tibor qozondi. Adib hikoyalarida inson ruhiyati, jamiyatdagi ma’naviy bo‘shliq hamda hayotning falsafiy mohiyati o‘ziga xos badiiy usullar orqali ifodalanadi. Nazar Eshonqul hikoyalarining eng muhim xususiyatlaridan biri — ramziylikdir. Yozuvchi aksariyat hikoyalarida voqelikni bevosita emas, balki ramziy obrazlar va badiiy detallarda ifodalaydi. Ayniqsa, “Maymun yetaklagan odam” hikoyasi bu jihatdan yozuvchining modernistik qarashlarini yaqqol namoyon etadi. Hikoyadagi maymun obrazi oddiy jonivor emas, balki insonning ma’naviy qulligi, fikriy mutelik va ruhiy tanazzulining timsoli sifatida gavdalanadi. Asardagi qahramon

o‘z hayotining ma’nosini yo‘qotgan, jamiyatdagi o‘rnini anglay olmaydigan inson sifatida tasvirlanadi. Bu esa modernizmga xos bo‘lgan “begonalashuv” holatini yuzaga chiqaradi. Adib qahramon ruhiyatini ochishda psixologik tasvir vositalaridan keng foydalanadi. Hikoyalarda tashqi voqeadan ko‘ra ichki kechinmalar ustuvor ahamiyat kasb etadi. Qahramonlarning sukuti, qo‘rquvi, yolg‘izligi va ichki iztiroblari orqali inson qalbidagi murakkab ruhiy jarayonlar ochib beriladi. Bu holat ayniqsa “Tobut” hikoyasida yaqqol ko‘zga tashlanadi. Asarda tobut obrazi oddiy predmet sifatida emas, balki inson umrining o‘tkinchiligi, hayotning ma’nisizligi va ruhiy bosimning timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. Muallif voqealarni an’anaviy syujet asosida emas, balki qahramon ongidagi kechinmalar orqali rivojlantiradi. Adabiyotshunos D. Quronov modernistik asarlarda “insonning ichki olami tashqi voqelikdan ustun turishi”ni modernizmning muhim belgilaridan biri sifatida ta’kidlaydi[1]. Nazar Eshonqul hikoyalarida ham aynan ruhiy tasvir yetakchi o‘rin egallaydi. Bu esa yozuvchi ijodining modernistik poetikaga yaqinligini ko‘rsatadi. Yozuvchi hikoyalarida falsafiy mushohada ham muhim o‘rin tutadi. Adib oddiy hayotiy voqealarni tasvirlash orqali insonning borliqdagi o‘rni, yashashdan maqsad, ezgulik va yovuzlik kabi masalalarni badiiy talqin qiladi. “Shamolni tutib bo‘lmaydi” hikoyasida shamol obrazi erkinlik, ruhiy ozodlik va inson orzularining ramzi sifatida namoyon bo‘ladi. Asardagi qahramonning ichki izlanishlari o‘quvchini chuqur falsafiy mushohadaga undaydi. Modernistik asarlarga xos bo‘lgan mavhumlik va ko‘pma’nolilik Nazar Eshonqul hikoyalarida ham kuzatiladi. Nazar Eshonqul nasrining yana bir muhim jihati — undagi vaqt va makon tasvirining an’anaviy shakldan chekinishidir. Adib asarlarida voqealar aniq vaqt doirasida

[1] Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2018.

emas, balki ruhiy holat va xotiralar asosida tasvirlanadi. Qahramon ko'pincha o'tmish va bugun oralig'ida yashaydi. Bu esa modernizmning ong oqimi va assotsiativ tafakkur kabi usullariga yaqinligini ko'rsatadi. Yozuvchi o'quvchini tayyor xulosaga olib kelmaydi, aksincha uni mushohada yuritishga undaydi. Shuningdek, Nazar Eshonqul hikoyalarida til va uslubning o'ziga xosligi ham e'tiborga loyiqdir. Adib qisqa, ammo chuqur ma'noli jumlalar orqali katta falsafiy mazmunni ifodalay oladi. Badiiy detallarning serqatlamligi, tasvirlarning ramziy ma'noga ega bo'lishi asarlarning estetik ta'sir kuchini oshiradi. Yozuvchi ko'pincha tabiat tasvirlari orqali qahramon ruhiyatini ochadi. Masalan, qorong'ulik, shamol, sukunat yoki bo'shliq kabi tasvirlar inson qalbidagi ruhiy iztiroblarni ifodalashga xizmat qiladi. Professor U. Normatov modernistik nasr haqida fikr yuritar ekan, "modern adabiyot inson qalbidagi noma'lum qatlamlarni ochishga intiladi"[2] deb ta'kidlaydi. Nazar Eshonqul ijodida ham inson ruhiyatining eng nozik va murakkab jihatlari tasvir markaziga olib chiqiladi. Shu sababli yozuvchi hikoyalari o'quvchini faqat voqeani kuzatishga emas, balki inson va hayot mohiyati haqida o'ylashga majbur qiladi. Nazar Eshonqul hikoyalarida modernistik tafakkur ramziy obrazlar, psixologik tasvir, falsafiy mushohada va badiiy eksperimentlar orqali namoyon bo'ladi. Adib o'zbek nasriga yangicha estetik qarash, inson ruhiyatini tasvirlashning yangi usullarini olib kirdi. Bu esa yozuvchi ijodining zamonaviy o'zbek adabiyotidagi o'rni va ahamiyatini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, Nazar Eshonqul hikoyalarida modernistik tafakkur o'ziga xos badiiy-estetik tizim sifatida namoyon bo'ladi. Adib ijodida insonning ichki olami, ruhiy kechinmalari, yolg'izlik, ma'naviy iztirob hamda jamiyat va

[2] Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007.

shaxs o'rtasidagi ziddiyatlar yetakchi mavzular sifatida talqin qilinadi. Bu jarayonda ramziy obrazlar, psixologik tasvir vositalari va falsafiy mushohadalar muhim o'rin egallaydi. Yozuvchi hikoyalarida voqelikni bevosita tasvirlashdan ko'ra, uning ma'naviy va ruhiy qatlamlarini ochib berishga intilish kuchli seziladi. Shu bois asarlarda an'anaviy syujetdan ko'ra ichki kechinmalar, ong oqimi va ramziy ifodalar ustuvorlik qiladi. Bu esa Nazar Eshonqul nasrini modernistik adabiyotning muhim namunalaridan biri sifatida baholashga asos bo'ladi. Umuman olganda, adib hikoyalari zamonaviy o'zbek adabiyotida inson ruhiyatini chuqur tahlil qilish, badiiy tafakkurni kengaytirish hamda estetik yangilanish jarayonida muhim o'rin tutadi. Uning ijodi o'quvchini faqat voqeani kuzatishga emas, balki hayot, inson va borliq haqidagi chuqur falsafiy mushohadalarga chorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Asqarova M. Zamonaviy o'zbek adabiyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Karimov B. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Universitet, 2016.
3. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007.
4. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
5. Nazar Eshonqul. Tanlangan hikoyalar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010.
6. Nazar Eshonqul ijodi va zamonaviy o'zbek nasri bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent, 2015.
7. Salomov G'. O'zbek nasrida modernizm masalalari. – Toshkent, 2014.
8. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(12), e2676.

9. Mardonova Lobar Umaraliyevna, & Xonimova Maryam. (2024). BUYUK ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.

10. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.

11. Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.